

XIV. lkr. 8089 a.a. márnodik lárgegní (vegges) jögluðs-
márg; elst nígorula. 1946. okk. 8. eyþangni

XV. -- 8701 n. karmadik lárgegní (télleu) jögluð. nígor-
lalu. 1948. márr. 16. skólaðs. kithindels

XVI. 8955 - 1948. okk. 25. - förténehi - eyþangni.

stíll: Hamdal - Þorstýjalára / háramarss /
1941. decembar 12. in.

avalán átríak: 300. / 1948-49. j. i. g.

Elfogadom. Jó.

Þebreen, 1948 apr. 21

Jó jeltínd elfogadom Mess

Þebreen, 1948. apríli 27.

Kauz,

A DOKUMENTUM
TUDOMÁNYOS
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

766 47/48. sz. sz.

Érk: 1948. évi április 17. n.

Érték: _____

Adó megnevezés: _____

Általános kiadás:

Dr. Deszö Gyula
... Klausz Lipót

professzor úrnak.

Budapest, 1948. április 17. n.

Gombay
László

Van-e és milyen körülmények között van bírói
gyakorlatunkban objektív kártérítés?

/ "Veszélyes üzem tulajdonosának tárgyi fe-
lelősége" ./

Jogtudományi doktori értekezés.

Irta:

Törvölgyi Henrik

Forrásmunkák:

- 1./ Dr Marton Géza: "Veszélyes üzem." Bpest.1931
- 2./ Dr Marton Géza: "Az objektív felelősség elve a magánjogi törvénykönyv javaslatában." Magyar Jogászegylet Budapest.1932-33
- 3./ Dr Marton Géza: "Kisérletek a laikus jogérzet kipuhatolására a tárgyi felelősség kérdésében." 1932 miskolci jogászélet könyvtára 85. szám.
- 4./ Grosschmied Béni: "Fejezetek kötelmi jogunk köréből." Bp.1932.
- 5./ Dr Dezső Gyula: "A kártérítési kötelezettség különféle alapjairól." Glossa Grosschmied Béni "Fejezetek kötelmi jogunk köréből" c. művéhez. Bpest. 1932.
- 6./ Dr Dezső Gyula: "Az objektív kártérítés tana." Budapest. 1917.
- 7./ Ifj.dr.Szigeti László: "Az üzem kártérítési felelőssége." Jogállam 1927./271-274/
- 8./ Kolozsvári Bálint: "Magánjog." III.kiad.1930.

I.

Az a tárgy, amellyel most foglalkozni kívánok a kártérítés terjedelmes anyagának egy parányi kis részlete.

A rohamosan fejlődő élet kívánalmainak már nem volt teljesen megfelelő a kizárólagosan vétkességi alapon álló kártérítés és a gyakorlati élet nyomása alatt a magánjog terén is új irányok, új eszmék jelentkeztek. Hosszu ideig tartó fejlődés, kínos küzdelmek, tapogatózások után lassanként behatolt a vétkesség nélküli felelősség gondolata magánjogunkba is és ott meggyökerezve a praktikus jogalkotás szempontjából "törvényesen elismert" intézménynyé fejlődött. Epp ezért -mivel az eszmék az xxxxxxxxxxxx általános magánjogba behatolva

tulajdonképpen ebből fejlesztették ki a vétlen felelősség intézményét- szükségesnek tartom az ezt körülvevő magy egészt, -mint talajt, amelyből ez kisarjadzott- egy pár szóval ismertetni.

"kár" alatt értendő a vagyon egy bizonyos megcsorbulása, melyet megtatálok akkor, ha a vagyont két különböző időpontban -akár előtt és után- összemérem. A differencia ami így előáll, az a kár. A kártérítés terjedelme szempontjából a kár kétféle: 1./ a valóságos vagy tényleges kár /damnum emergens/ ha a károsult vagyonából kiesik valami, ami benne volt és a második, amit úgy nevezett a római jog, hogy "lucrum cessans", ha nem jön bele a vagyonba az, ami minden valószínűség szerint belejönne, ha a károsító cselekmény be nem következik. Kár az embert a legkülönbözőbb körülmények között érheti. ha valaki a pipáját az ablakon

kiejti és az eltörik, meg van a kárvallás -mondja Grosschmied- és még sem követelhetem senkitől károm megtérítését. Vagyis az a tény, hogy valakinek a vagyona megcsorbult senkit kártérítésre nem kötelez. Ez még nem "causa obligationis."

"Tartozik-e egyáltalán valaki adott esetben kártérítéssel?" kérdezi Grosschmied. Ahhoz, hogy káromat valaki megtérítse, a kár tényén kívül fekvő causa szükséges. A legtermészetesebb kárcausa: 1., a vétkes jogellenes magatartás. A magatartáshoz tehát itt kettő kell: 1./ vétkesség és 2./ jogellenesség. Hogy ezen az alapon kártérítési kötelezettség keletkezhessék ahhoz szükséges, hogy a kár ténye és a kárt okozó között egy bizonyos kapcsolat /causalis nexus/ álljon fenn, vagyis hogy a beállott kár valóban a károsító vétkes magatartásának a következménye legyen.

Bár kártérítési jogunk a vétkesség alap-
elvére van fektetve, mégis megtörténhet, hogy
jogellenes magatartás kártérítésbe sodorhat
valakit anélkül, hogy vétkes volna. Ezek a
vétlen jogellenes magatartások.

I./ A vétkes magatartás kétféle lehet:

a./ szándékosság és b./ gondatlanság. Szándé-
kosságról /dolus malus/ akkor szólunk, ha a k
helyzet az, hogy a cselekvést akarom és az
eredményt tudom, amikor tehát jogellenes cse-
lekményemnek eredményét előre látom. Gondat-
lanság /culpa/ oly vétkes magatartás, mikor a
cselekvést akarom, de az eredményt nem tudom.
A gondatlanságnak két foka van: 1./ az u.n.
nagyfoku és vétkes gondatlanság /culpa lata/
amikor a kárt a kártokozó feltűnően hanyag és
könnyelmű magatartása okozza. Bár nem akarta
a kárt, de kellő óvatossággal előre láthatta
volna. /culpa lata est dolo proxima; nimia

negligentia, id est non intellegere id quod omnes intelligunt./ 2./ az u.n. egyszerű gondatlanság /culpa levis/, amikor a károkozó egy bizonyos fokozottabb figyelem mellett lett volna képes cselekményének következményét előre látni anélkül, hogy ez a figyelem, gondosság, a közönséges ember gondosságát meghaladná.

A jogellenes magatartás vagy 1./ absolute jogellenes /ha absolut jogba ütközik, pl. lopás/ vagy 2./ relativ jogellenes magatartás. Ez az, amit kötelemszegésnek nevezünk. Ha valaki laki nem teszi azt amivel tartozik. Amidőn t.i. az ügyleti szolgáltatás a kötelezett félnek felróhatólag lehetetlenült. Ilyenkor az eredeti kötelezettség átfordul kártérítési obligációvá.

Jogellenes magatartás esetén 2 féle joghatás szemlélhető. 1./ Az a joghatás, melyet a jogellenes cselekvő akar 2./ másik amit

nem akar, de a jog mégis kirójjá /pl. a tolvajokra kirójjá a büntetést./

II. Adott esetben jogos magatartáson nyugszik a kártérítési kötelezettség. A jog olykor megenged valamit, ami mások kárával jár vagy járhat, de a kártokozó az ezzel okozott kárt megtéríteni tartozik /halászat, vadászat esetén/.

III. Eredhet a kártérítési kötelezettség jogügyletből, amikor a felek között létesült ügyletnek egyetlen célja a kártérítés. Ezek a biztosítási szerződések. /jég, tűz, stb/

Említettem már fentebb, hogy jogunk a kártérítés kérdésében a vétkességi rendszert követi. Ahol tehát a vétkesség nem forog fenn, ott a kárt, -mint véletlenből eredőt- a károsultra hárítja /Causa nocet domino/. A kártérítésnek ilyen szabályozása -bár logikus de jogérzetnek mégsem megfelelő. A törvénykönyvekkel szemben a jogérzet mindinkább az

objektív felelősség felé hajlik és innen van hogy a vétkesség nélküli "objektív károkozási elv" jogunkban is egyre tágabb körben érvényesül.

Az a természetes, az a rendszerinti, hogy megkívánjuk a vétkességet, a jogellenességet a kártérítéshez, de néha elengedhetjük ezeket a kellékeket, mert van kártérítés vétkesség és jogellenesség nélkül, sőt okozati összefüggés igazolása nélkül is az u.n. objektív kártérítés esetében.

A objektív kártérítés, az objektív felelősség kérdésével szoros összefüggésben van, tehát az a fontos kérdés, hogy mi a kártérítési kötelmi jog alapja; a vétkesség elve, avagy az okozás ~~lex~~ elve? Elfogadható-e egyik vagy másik kizárólagos alapul? Nem lehet egyetlen jogalap a vétkesség, mert ez elv szerint csak az kötelezhető kártérítésre "akit a kár elő-

idézésében bebizonyíthatólag személyes vét-
kesség terhel." 2./ Feltűnő hiánya, illetve hi-
bája ennek az, hogy a kártérítési igény alapjá-
ul és előfeltételéül megkívánja a károsító
vétkességének a bizonyítását. Ez pedig sok e-
setben leküzdhetetlen nehézségbe ütközik vagy
egyenesen lehetetlen, úgy, hogy ez alapon
meghiúsulhat maga a kártérítés is. Ez tehát
semmi esetre sem lehet a kártérítés egyedüli
causája, mert így kiesnék az objektív felelős-
ség óriási köre.

Szükség van tehát a vétkességi elv szur-
rogátumára, az okozási elvre. De ez sem lehet
kizárólagos jogalap, mert ez egyszerűen "el-
viselhetetlenné tenné az emberi életet" 3./Az
okozási elv /az u.n. causal princip/ szerint
ugyanis az olyan kárért -amelynek előidézésé-
ben senkit /beszámítható/ vétkesség nem ter-
hel- az felelős, aki annak bekövetkezésére,

valamely az "ő cselekvésével, vagy mulasztásával, személyével vagy dolgával, akaratával vagy intézkedésével, egyszóval létezésével"

4./ közvetlenül vagy közvetve okozati összefüggésbe hozható tényező által okot vagy alkalmat szolgáltatott és "tétéles jogszabály vagy a bírói gyakorlat ilyen esetre kártérítési kötelezettséget ír elő." 5./ Lényege tehát az ok és okozat "tárgyi, logikai összekapcsolódása" a subjektív vétkesség teljes háttérbe szorításával, illetve kizárásával. /t.i. ha a vétkesség fennforog, akkor culposus a kötelem/.

Az előadottak ellenére a vétkességi és okozási elvet nem szabad úgy felfogni, mint két konkuráló jogalapot, hiszen "az okozati összefüggés a vétkességen alapuló kártérítésnek is elengedhetetlen feltétele" 6./ ^A kettő tehát egymással nem ellentétes, hanem kiegészítő viszonyba van.

Ezek után rátézhetek az objektív felelősség és az objektív kártérítés ismertetésére. Az objektív felelősség eseteit egybefoglalóan sokan / a németektől átvett elnevezéssel/ okozati felelősségnek /Kausalhaftung/ nevezik, szemben a vétkességi felelősséggel /Schuldhaftung/. Ez az elnevezés azonban hibás egyrészt azért, mert logikátlan, másrészt, mert félrevezető. Logikátlan, mert a vétkes felelősségnek a vétlentől való megkülönböztetésére az okozást jelöli meg, már pedig az okozás mozzanata, -mint említettem- a vétkességen alapuló, kártérítésnél is ép úgy megvan, mint a vétlennél. Tehát logikátlan egy mindkettőnél előforduló tényállási elemet a vétlen felelősség elnevezésére és a vétkestől való megkülönböztetésre használni. A leghelyesebb a "vétlen" vagy "tárgyi" elnevezés. A másik hibája, hogy félrevezető, mert azt a hitet kelti,

mintha az okozás lenne az u.n. okozati felelősség alapja, már pedig az okozás önmagában az okozó felelősségét nem állapítja meg.

Az objektív felelősség egyszerűen kiterjesztése, továbbvitele az eddig csak vétkes-ségen nyugvó felelősségnek. A objektív felelősség meghatározása egyébként nem könnyű feladat. Ennek a ~~feladat~~ fogalomnak a meghatározásánál egy positivumból és egy negativumból kell kiindulni. A positivum az, hogy meg legyen "a tárgyi összefüggés a károsító személy magatartása és a kár ténye között. A negativum pedig az, hogy a kártérítési kötelezettséget függetlenítjük a vétkességnek mindenféle fokától és árnyalatától. A kártérítési kötelezettség tehát fennáll dacára a vétlenségnek, dacára annak, hogy hiányzik a károsítónak úgy a szándékossága, mint a gondatlansága. /Tehát nem deliktumról, sem quasi deliktumról nem lehet szó. Grosschmied az utóbbi alatt sorolja

fel a tárgyi felelősség, amelyben hibátlan személy felelőssége eseteit, stb. A quasi deliktumról azt állapítja meg, hogy itt jellemző a hibának "mint egy lehellete". Érdekes, hogy hazai joggyakorlatunkban sehol sem találjuk nyomát a quasi deliktummal való indokolásnak, pedig meglehetősen gazdag joggyakorlatunk a vétlen károkozás kérdésében./

Az objektív elvből nem az következik, hogy a vétkesen okozott kárt nem kell felelősség tárgyává tenni, hanem az, hogy ezen kívül reparálni kell a vétlenül okozott károkat is, ha a méltányosság így követeli. Objektív kártérítésről akkor lehet szó, ha olyan személy, akit subjektív felelősség terhel, fel nem található, de olyan személy igen, aki valamely kár bekövetkezésére az ő személyével közvetlenül vagy közvetve összefüggésbe hozható tényező által okot vagy alkalmat szolgáltatott és ezáltal valakinek -bár vétlenül- kárt okozott.

Objektív felelősségről tehát csak akkor lehet szó, ha valaki vétkesség nélkül vonatik felelősségre, mert ha vétkesség alapján, akkor culposus felelősségről van szó, amely subjektív jellegű, vagyis tehát ellentéte annak, amit objektív felelősségnek nevezünk.

A tételes jog sok esetben az objektív kártérítésre kötelezett személyt teszi elsősorban és feltétlenül felelőssé még akkor is, ha a kárt alkalmazottja -bár vétkesen is- okozta.

II.

Ezek után nézzünk meg egy példát az objektív kártérítésre, melyet az élet, ez a zseniális fantáziájú mester alkotott.

A Grill-féle "Döntvenytár" 1932.évfolyam /XXV.kötet/ 771.Mt.1741.és 1721. §§-ai alatt található: "Veszélyes üzem tulajdonosának tárgyi felelőssége".

"I. Aki oly ipari vagy egyéb foglalkozást folytat, amely természeténél fogva különös veszéllyel jár, tárgyi felelősséggel tartozik az iparüzésből vagy foglalkozásból alkalmazottjára vagy harmadik személyre háruló kárért, ha csak nem bizonyítja, hogy a kárt erőhatalom vagy kizárólag a sérült hibája okozta.

II. A veszélyes üzem tulajdonosa az alkalmazottjának a hibájáért is felel.

III; "Tilos a bemenet" felírás hatálya. Azt a körülményt, hogy a "tilos a bemenet" felírás ellenére a gépházba bement, a felperesnek hibául betudni nem lehet; mert a fellebbezési bíróságnak B.L. II. rendű /r/ alperes és a tanúk vallomása alapján megállapítása szerint a felperesnek meg volt engedve, hogy a II. rendű alperes nyírása és beretválása végett a gépházba belépjen; a belépési tilalom tehát rá nem vonatkozott. Azonban hibás volt

a felperes~~x~~ annyiban, hogy annak ellenére, hogy a gépek működtek és a transmissio forgott, mégis a gépek közelébe, a gépháznak védő korláttal rendszerint elzárt részébe ment.

De hiba terheli a gépüzemi kötő és kötőszövő gyárat fenntartó I.r. alperes gépészét B.L. II.r. alperest is, amennyiben a gépháznak védőkorláttal ellátott azt a részét, ahol a gépek állottak és ahova idegennek belépni veszélyes, nem tartotta védőkorláttal elzárva, hanem a védőkorlátot pótló láncot a földre eresztve a korláttal védendő helységbe való belépést lehetővé tette és azt sem a felperesnek, sem az I.r. alperes egyik hivatalnokának el nem tiltotta. Ez a hiba pedig oki összefüggésben állott azzal, hogy a gépház belsőjében álló és a szijra rálépő felperes lábát a megindított gép transzmissiójára rácsavarodott szij elkapta és eltörte, minek következtében annak térdén felüli amputálása vált

szükségessé. Ennélfogva a felperes kizárólagos hibáját, mint mentesítő körülményt nem lehetett megállapítani. Az anyagi jognak megfelelt tehát a fellebbezési bíróságnak az a döntése, mely az I.r. alperes tárgyi felelősségét megállapította. /1931.nov.19.-P.II. 8144/1929./"

A kézi ipar idején, mikor még nem voltak mások életét, testi épségét veszélyeztető gépek és az emberek nem éltek olyan zsúfoltan egymás mellett, mint most, nem látszott szükségesnek és nem is érezték a hiányát a "vé^ktlen vagy tárgyi felelősség" intézményének. Amíg tehát az emberiség nem ismerte fel ezeket a hatalmas természeti erőket, amelyeket gépek útján hasznosítani lehet, amíg nem voltak ezek az irtózatos erejű gépkolosszusok, egészen méltánytalannak tűnt fel az, hogy valakit olyan kárért felelősségre vonjanak, a-

melyről ő nem tehet, amelynek előidőzésében subjektív vétkesség egyáltalán nem terheli.

Amikor azonban mindez bekövetkezett, a szükségletek kielégíthetése végett az élet mind nagyobb tempót diktál a termelésnek, az emberek egymásra utaltsága és egymásmelletti-sége folytán nyilvánvalóvá lett az, hogy egyik ember a maga foglalkozása közben a legnagyobb gondosság mellett is megsérthette a másik érdekét és jogkörét. A gyakorlati élet öntudatlanul is vágyakozott a tárgyi felelősség intézménye után, mert méltánytalannak tűnt fel a károsultat védelem nélkül hagyni pusztán azért, mert a károsító vétlen. mivel pedig a kár a károsultra „veszélyt” jelentő foglalkozás folytán állott elő, minden kritika nélkül elfogadta a veszélyességet, a tárgyi felelősséget megalapozó kritériumul. ma azonban, amikor az objektív felelősség gondolata ugyyszólván már teljesen kialakult, szakíthatunk ez-

zel a látszólagos, csalóka magyarázattal és eddigi jószolgálatainak elismerése mellett is félretéve, új helyes motivumokkal válthatjuk fel. Ezeknek az új, igazi, helyes motivumoknak a vizsgálatába most nem bocsátkozom, mert hiszen dolgozatom tulajdonképeni tárgya nem az elmélet, hanem a gyakorlat.

Ezek előrebozsátása után fogok bele példám boncolásába.

"1. Aki oly ipari vagy egyéb foglalkozást folytat, amely természeténél fogva különös veszéllyel jár, tárgyi felelősséggel tartozik az ipartűzésből vagy foglalkozásból alkalmazottjára vagy harmadik személyre háramló kárért, ha csak nem bizonyítja, hogy a kárt erőhatalom, vagy kizárólag a sérült hibája okozta."

Először is tisztázzuk mi az a veszélyes üzem: Mit értünk ez alatt a szó alatt: "üzem". "Üzem alatt érthetünk olyan ipari vállalatot

amelynél szerszámok, gépek és egyéb mechanikai berendezések vannak. Ahol pedig gépek és szerszámok vannak, ott a baleset lehetősége is meg van, mert teljesen veszélytelen üzem nem létezik. De az utcai közlekedés, kerékpározás... stb. épp oly üzem, mint pl. az autózás vagy egy gyári vállalat és épp oly veszélyekkel járhat -mind magára a cselekvőre, mind másokra- mint egy kimondottan veszélyes üzem. A veszélyes üzemet tehát nem úgy kell felfogni "mint amelynek ellentéte a veszélytelen üzem", hanem ez alatt oly ipari vállalatot kell érteni, amely a benne levő gépek, szerszámok és egyéb eszközök, esetleg gyulékony vagy robbanékony nyersanyagok folytán különös nagy veszéllyel jár vagy az alkalmazottakra vagy kívül álló harmadik személyre nézve. A törvények és a gyakorlat is lényeges különbséget tesznek veszélyes és nem veszélyes üzem között. A bírói gyakorlatban nagyon fontos momentum az üzem

"veszélyessége". A törvény /1874/18.tc./ és a gyakorlat pusztán a"veszélyesség"alapján állapítja meg az objektív felelősséget a veszélyes üzemnél abból indulva ki, hogy aki veszélyes üzemet létesít, annak viselnie is kell az azzal járó kockázatot. Ebből a megfontolásból fejlődött ki az üzem objektív felelőssége azokért a károkért, amelyeket az üzemi erők okoznak, valamint az alkalmazottakért való tárgyi felelősség is a culpa in eligendora való tekintet nélkül.

Tehát törvényünk /1874/18 tc./ tulajdonképpen a nagyüzemek felelősségét akarta megfogni "veszélyesség" cím alatt, mert hiszen a veszélyes üzemek rendszerint nagyüzemek. Azonban a veszélyes üzemnek a veszélytelen üzemtől való elhatárolása néha lehetetlen. Megtörténhet, hogy ugyanaz az üzem egyszer veszélyes, máskor veszélytelen. A veszélyes és veszélytelen üzem közötti megkülönböztetés "a vétkessé-

gi elmélet öntudatlan beidegzettségén" alap-
szik. Ugy tekintetik, mintha a veszélyes cse-
lekmény eo ipso vétkes cselekmény is lenne.
Ez a feltevés azonban nem állhat meg, mert
akkor az úgy tünne fel, mintha a veszélyes
üzem folytatója bizonyos mértékig állandóan
vétkes lenne. már pedig a veszélyes üzem éppen
ugy közérdekű hivatást tölt be, mint a nem
veszélyes üzem, sőt épp a veszélyes üzemek a-
zok a berendezések, melyek nélkül a mai kul-
tur társadalom nem is élhet. Eppen ezzel van
kapcsolatban az, ami a jogérzetnek a vétkessé-
gi elmélettel való szakítást nehezé teszi.
A veszélyes üzem ugyanis nemcsak a vállalkozó
érdekében áll fenn, hanem társadalmi érdeke-
ket is szolgál..Éppen ezért vigyázni kell ar-
ra, hogy tárgyi felelősség rizikója ne tegye
lehetetlenné a vállalkozó részére foglalkozá-
sa folytatását, mert az a vállalkozási kedv
csökkentésével járna. Ez a mi "cuius lucrum,

eius damnum" elvnek korlátlan érvényesítését megnehezíti.

A veszélyes üzem tulajdonosa az üzemben előfordult kárért felelős, akár terheli gondatlanság, akár nem. A károsult kárát miben sem enyhíti az, hogy azt neki szándékosan vagy a gondatlanság kisebb-nagyobb fokával okozták. Veszélyes üzennél a kár bekövetkezte szinte előre látható. Az üzemi költséghez hozzá kell számítani a vállalkozónak az esetleges balesetek által előállható kiadásokat. Ezek hozzátartoznak a termelési költséghez. Ha ez nem így volna, hanem a nem vétkesen okozott károkat meghagynánk a károsult terhén, az oda vezetne, hogy valaki veszélyes üzemet folytat, részben mások /a károsultak/ veszélyére és szám-lájára, anélkül, hogy kártérítési kötelezettség terhelné. Helyes kárelosztás szerint ezek a károk a vállalkozót kell, hogy terheljék,

mert aki tudva és akarva olyan vállalatot létesít, amely a benne felhalmozott erők, nyersanyagok és egyéb eszközök vagy berendezésénél fogva sűrűn ismétlődő balesetekkel van egybekötve, az vállalja is az ebből eredő károk ~~mg~~ megtérítését. Ezt a gondolatot Merkel és Unger aképen fejezték ki, hogy aki a maga érdekében valami aktivitást fejt ki és aktivitásának hasznait is élvezi, az viselje az ezzel járó hátrányokat is. /Cuius commodum, eius periculum/. Ez az u.n. "aktiv interesse" elve.

A vállalkozó az átlagos kármennyiséget /a valószínűség számítás alapján/ a vállalat általános termelési költségeibe belekalkulálhatja. Tehát a vállalkozó egyszerűen áthárítja a vásárlóközönségre a kár megtérítését. /Ha ugyanis helyes az a feltevés, hogy az előállított cikkek árába a kártérítési átalány összeget belekalkulálja:/. A vállalkozó ezeknek a károsító eseményeknek, baleseteknek a

kockázatát azért vállalja, mert ezek az ő gazdasági körében, az üzleti, vállalati tevékenysége folyamányaként állottak elő. A vállalatából ő hasznot huz, tehát méltányos, hogy az abból származó, azzal összekötött kárt is viselje, mert rendszerint ő az, akire az elv talál: "akinek haszna, annak kára". Ez egyezik azal a felfogással, g hogy az objektív felelősség csak iparszerű foglalkozás vagy üzem ~~köré~~ körében állhat fenn, mert itt inkább meg van a lehetőség arra, hogy a kockázatot biztosítás vagy a vevőkre való áthárítás útján vállalja. A veszélyes üzemért való felelősség alkalmazási körét nagyon megszükitette az, hogy a körébe eső kártérítési kötelmek jórésze a munkásbiztosítás révén más térre tolódnak át. Itt csak azokról a káresetekről beszélek, amelyeket /mint a példámban is/ a veszélyes üzem körében nem alkalmazottak, hanem harmadik személyek szenvedtek el.

"A mindenkit megillető jogvédelem megköveteli, hogy harmadik személyek tulajdonát veszélyeztető üzemre való jogosultsággal, a veszélyes üzemből eredő károkért való felelősség együtt járjon akkor is, ha az üzemet hiba vagy mulasztás nem terheli."/308/1911.MDV.211/

Ha tehát valaki veszélyes üzemet folytat, akár ipari, akár gazdasági vagy bármi más x célból, az üzem folytatása közben előállott kárért felelős.

Az üzemtulajdonos felelősségét már maga az a tény állapítja meg, hogy saját anyagi érdekében ő maga idézte fel azt a veszélyt, amelyből a kár, -bár vétlenül- származott. Ha tehát a balesetet véletlen vagy harmadik személy cselekménye is idézte elő, akkor is az üzem folytatója felelős, ha az üzem veszélyességével összefügg.

"Tulajdonképen hallatlan merészség az

embertől, hogy veszélyes üzemeket létesít a földön -kiállt fel Linckelmann-, mikor ily jól ismeri saját gyengeségét a hatalmas gép-szerkezetekkel szemben."Ezek a hatalmas gépko-losszusok -melyeket gőz, benzin vagy villamos-ság irtózatossággal hajt, a mérhetetlen re-szitó erő, mely ha egy kicsivel megy is túl a határon, már robbanással fenyeget -néha ki-szabadulnak a gyarló ember zsarnoksága alól és fittyet hányva a legnagyobb emberi elővi-gyázatosságnak, ezer, meg ezer munkás pusztu-lását idézik elő félelmetes erejükkel. Ha te-hát az ember oly merész, hogy ezt tudva mégis befogja a természet hatalmas erőit a maga szol-gálatába, -hogy az neki anyagi hasznot hajtson,- ha határtalan elbizakodottságában azt hiszi, hogy örökre bilincsbe verheti a természet rettentő erőit, akkor viselnie kell a felelős-séget is akkor, mikor ez a bilincs széttörik.

Ha ez így van, felmerül a kérdés, hogy

miért ad az állam erre engedélyt? Miért és milyen feltétel mellett engedi meg, hogy veszélyes üzem létesíttessék.? Ha egy pillantást vetünk az emberiség nagyszerű haladására, a technika fejlődésére, máris indokolva van ez. Ezek az üzemek tulajdonképpen a társadalom jólétét, az emberiség érdekeit szolgálják. Sokkal nagyobb az az előny, amelyet nyújt, mint az a hátrány, amely bebőle származhatik. Éppen ezért az állam minden további nélkül megadja az engedélyt veszélyes üzem létesítésére, de csak azzal a feltétellel, hogy a vállalkozó vállalja is a felelősséget az üzemből eredő minden kárért vétkességre való tekintet nélkül.

A veszélyes üzem tulajdonosának objektív felelősségét az is indokolja, hogy a gépek, amelyeket üzemében alkalmaz, tulajdonképpen az emberi munkát, az embert, a munkát he-

lyettesítik. Ha pedig a munkaadó felel az alkalmazottak által okozott kárért, akkor miért ne felelne az ezeket helyettesítő gépek által okozott kárért is? Lehet tehát az alkalmazott erő akár elemi, akár emberi, akár állati, ezekért a vállalkozó felelős.

De indokolja még ezt a felelősséget az is, hogy a károsult a legtöbb esetben szegény ember és így nem lehet kívánni, hogy a kárt az fizesse, aki szenvedte. Itt az a kívánatos, hogy a kárt az anyagilag erősebb fél viselje, hisz a vállalkozó abból az üzemből, amely a kárt okozta, vagyonokat szerezhethet. Ha a kárt a károsultaknak kellene viselniök, az azt jelentené, hogy a vállalkozó veszélyes üzemet tart fenn és pedig mások / a károsultak/ költségére.

A kárért való felelősség megállapításánál tehát tekintettel kell lennünk az érdekelt

felek vagyoni viszonyaira is. Ennek az elvnek a figyelembe vételével a vagyoniilag nagyobb teherbíró képességű károkozót a szegény károsult javára akkor is igénybe vesszük, ha a kártokozó terhén fennálló erősebb felelősség alapító momentumok /mint pl. a fentebb említett activ interesse/ hiányzanak is, pusztán azért, mert a gazdasági méltányosság úgy kívánja. vagyis végeredményben elegendő a kártérítés megalapozásához az is, hogy a vagyoniilag erős károkozó elbirja a kártérítést, míg a szegény károsult tönkremenne, ha a megtérítés elmaradna.

"Jogszába, hogy aki másnak valamely jogvéde érdekét jogellenesen, de vétlenül sérti meg, az a sértettnek ebből eredő vagyoni kárát, ha az máshonnan meg nem térül, annyiban köteles megtéríteni, amennyiben ezt a fennforgó körülményekre, különösen az érdekelt felek vagyoni viszonyaira tekintettel a méltányos-

ság megkivánja./P.VI.9267./1926, M.D.XX.64.

A gazdasági méltányosság szempontja elengedhetetlen úgy a vétkes, mint a tárgyi alapon álló rendszernél, mert e nélkül nincs megnyugtató kár elrendezés. /Mt-ünk csak a tárgyi felelősségnél engedi érvényesülni ezt a fontos elvet. Ez is nagy érdeme az Mt-nek, hisz még a szakirodalom sem méltányolja eléggé ezt a nagyon fontos elvet, a vagyoni teherbíró képességen nyugvó méltányossági elvet. "A méltányosság általános jogelvként nem állitható fel" /Planck/. "A magánjogban nincs erősebb és gyengébb; ott minden jogalany egyforma."/Jung/ Dezső Gyula professzor ur is e felfogás fellelő hajlik: "Ez a felfogás ahhoz a bizarr helyzethez fog vezetni, hogy egy kártérítési perben gazdag embernek lenni szerencsétlenség, míg szegénynek lenni szerencse; s egy-egy szerencsés káreset egész vagyoni eltolódásokat vonhat maga után."/ 9./ Az idézetekben előa-

dottak ellenére a méltányosságnak követnie kell a véletlen felelősséget az egész vonalon. Nem lehet olyan tárgyi felelősségi kategória, amelyben ez az elv helyet ne foglalna. Az a nagy gazdasági megrázkodtatás, melyet a háború és az utána következő zűrzavaros évek okoztak, a normálisnál sűrűbben készteték arra a jogalkalmazást, hogy a kártérítés alapjaként a méltányosságra apelláljanak. Ez természetes és igazságos is, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy a károsult a legtöbb esetben szegény ember és -ha nem így lenne- "az végeredményben azt jelentené, hogy a szegény károsult vére hullásával járuljon hozzá a milliomos vállalkozó vagyonának gyarapításához." 10- /

A károsultak csak abban az esetben nem kívánhatják a veszélyes üzem tulajdonosától káruk megtérítését, ha a kárt önhiba, vagy vis major okozta. A felhozott példában a felperest

kizárólagos önhiba a bíróság megállapítása szerint nem terheli. Bár kétségtelenül hibás volt abban, hogy a gépek közelébe ment, de még hibásabb volt a gépész, hogy azt megengedte. Ha a kárt részben a sérült hibája okozta, úgy a magyar birói gyakorlat szerint a tárgyi felelősség érvényesül. /Az osztrák jog szerint ilyenkor kármegosztásnak van helye./ Sokszor a Kuria a sérült saját hibáját, -mint tárgyi felelősséget kizáró okot- a subjektív vétkesség alapján ítéli meg. /Igy tekintetbe veszi a sérült testi hibáját./P.VI.6289/1925/ Ez helyes, mert a sérültet nem lehet megfosztani kártérítési jogosultságától pusztán azért, mert a veszélyben nem tudott higgadtan gondolkodni. Példánkban is a felperes hirtelen nem gondolt, és nem is volt ideje arra gondolni, hogy az addig álló - de hirtelen megindított gép- szijáról lábát lekapja. Azért nem lehetne őt kártérítési jogosultságától

megfosztani, mert a veszedelemben nem cselekedett célszerűen.

A másik tárgyi felelősséget kizáró ok a vis major, az emberileg absolute elhárítatlan esemény. Ennek körét is lehetőleg szűkre szabja a Kuria. Erőhatalom csak ott forog fenn, ahol a veszély emberi erővel abstracte elháríthatatlan. /cui resisti non potest/. De egyéb, külső tényező által előidézett kár is mentesítő ok, ha -az nem ugyan absolute, de legalább relative,- a konkrét felelős személyre nézve az adott esetben kivédhetetlen volt. Ezt az engedményt különösen a kisebb vállalatokkal szemben kell megtennünk, ezeknél be kell érünk a relativ védekezési lehetőség fennforgásával, csak az a fontos, hogy ez ellenőrizhető legyen.

A Kuria döntése szerint /Kuria P.VI.

7771/1925/ az erőhatalomra nem hivatkozhat az, aki az üzemet az erőhatalom működése alatt is

folytatja. Ez a döntés helyes, mert erőhatalom alatt csak váratlan, rendkívüli, el nem hárítható elemi erőt kell tekintenünk, nem pedig olyat, melynek fellépésével az üzemnek számolnia kell.

Hogy önhiba vagy vis major vagy egyéb külső kivédhetetlen ok játszott közre a kár előidézésénél, azt a felelős személynek, az üzem tulajdonosának kell bizonyítani.

/"A tárgyi felelősséget kizáró tényeket a veszélyes üzem fenntartójának kell bizonyítania." P.II.4563/1930.M.D.XXIV;25./ Hogy az üzemtulajdonos felelőssége kívülálló harmadik személyekkel szemben is fennáll az kétségtelen.

"II. A veszélyes üzem tulajdonosa az alkalmazottjának a hibájáért is felel."

Az "aktív interesse" alapján a veszélyes üzem tulajdonosa feltétlenül felelős az üzem körében előforduló károkért. De az, hogy

a veszélyes üzem tulajdonosa csak a saját hibájáért feleljen, semmi esetre sem lehet kiélelítő. Ilyen megoldás mellett a felperes /példánkban/ elesett volna a kártérítéstől. Az I.r. alperest /a gépüzemi kötő és kötőszövő gyárat fenntartó vállalkozót/ hiba nem terheli. De hiba terheli a gépészt, hogy a gépháznak ezt a részét, ahova idegennek ~~bejárat~~ belépni tilos és veszélyes, nem tartotta védőkorláttal elzárva. Ha tehát a vállalkozó nem felelne az alkalmazottak hibájáért, a károsult elesne a kártérítéstől. Ez a megoldás egyáltalán nem helyes. A vállalkozó a gyár, ő vágja zsebre a nyereséget, legyen ővé a felelősség is. Az a törekvés, hogy az üzem tulajdonost ezzel a szigorú felelősséggel az üzem legéberebb ellenőrzésére kényszerítsük. A vállalkozó objektív felelőssége nélkül a károsult teljesen tehetetlenül állana, ha egy nagyüzem bonyolult, emberi és gépi erőkből álló átte-

kinthetetlen organizmusával szemben neki kellene bizonyítani az üzem vagy valamelyik alkalmazott vétkeességét. az objektív elv alapján állva a sérültnek csak azt kell bizonyítania, hogy a kárt az üzem okozta. Sok esetben /idegenben, ismeretlen személyek, vagy üzemben levő embersokaság miatt, a károsult nem is tudná egyénileg megjelölni azt a személyt, akinek vétkeessége folytán kára származott. A veszélyes üzem tulajdonosának felelnie kell tehát az alkalmazottja hibájáért is, mert ő az, aki legjobban ismeri és köteles is ismerni üzemének személyi és tárgyi elemeit. Ha az ipari üzem tulajdonosa tudja, hogy az okozott károkért -feltétlenül-felelős, még akkor is, ha az alkalmazottak hibájából következett is be, akkor nagy gonddal fogja őket kiválasztani lehető legtökéletesebb ~~szó~~ berendezésekre és ideális rendszabályokra fog törekedni.

. A törvény, az 1893/28.tc./ arra kötele-

zi az üzemtulajdonost, hogy telepén mindazokat a berendezéseket, rendsz^azbályokat létesítse és fenntartsa, ami az üzem minőségére való tekintettel úgy az alkalmazottak, mint kívülálló harmadik személyek, testi épségének biztosítása érdekében szükséges. Az az üzemtulajdonos, aki ezen védő, illetve elővigyázatossági intézkedéseket megtenni elmulasztotta, a bekövetkezett károkért nemcsak kártérítéssel tartozik, hanem még büntetésben is részesül. A veszélyes üzemekre vonatkozóan ezen törvény alapján fejlődött ki hazai jogunkban az a gyakorlat, hogy a ki veszélyes üzemet folytat, felelős mindazokért a károkért amelyet az üzem kívülálló harmadik személyeknek okozott még akkor is, ha a maga részéről mindazokat az óvó berendezéseket és rendsz^azbályokat /"Tilos a bemenet", védő korlátok, stb./ foganatosította, amelyeket a törvény az illető üzemre nézve elrendel. Az

üzemtulajdonos tehát hiába védekezik azzal, hogy ő a lehető legmesszebbmenő elővigyázatossági intézkedéseket megtette, hogy az összes rendszabályokat foganatosította, amelyeket a hatóság megkívánt, vagy hogy a baleset elháríthatatlan volt, stb. az ilyen exculpatio itt ki van zárva. Felelni fog pusztán azért, mert "másokra káros és veszélyes" vállalatát üzemben tartja. "Az általános elv az, tárgyi felelősség terhel minden olyan ipari vállalatot, amely a vele foglalkozó vagy azt igénybe vevő, vagy általa érintett személyekre nézve az átlagosnál, közönségesnél nagyobb veszéllyel jár." 11./Azért mert, "A veszélyes üzemnél fennáll az a jogi vélelem, hogy a baleset a veszélyes üzem következménye." /R p.VI.8705/ 1915./M.D.X.165.

A jogalkotás és a jogalkalmazás egyre inkább törekszik a tárgyi felelősség teljes kiépítése felé. A törvény most már a vétkes-

ségtől is eltekint és pusztán az esemény vagy állapot bekövetkezéséhez fűzi a kártérítést. Minél jobban fejlődik a technika, minél több üzem keletkezik, annál szélesebb körre terjed ki a "veszélyes üzem és üzemi mód" fogalma. A veszélyes és nem veszélyes üzemek közötti különbség lassan eltűnik és tárgyi felelősségnek az egész vonalon való bevezetése következik be. Igaz ugyan, hogy a tárgyi felelősség ellen fel szokták hozni, hogy nagyon megszorítja a magánjogi felelősséget, /ez optikai csalódás/ de "a társadalomnak mégis csak abból a rendszerből van nagyobb haszna, mely eredményesebben szolgál a károk megelőzése és a megelőzhetetlen károk helyes elosztására." 12./

III.

A veszélyes üzem tanát az elmélet szempontjából külön is kell vizsgálni, mert bár az elmélet igen sokszor csak követője a tényleg kialakult jogállapotnak, de nagyon sokszor megelőzője is lehet a jog alakulásának, t.i. a tényleg meglevő állapot bírálata vonja maga után igen sok esetben az ezután következő új helyes jogszabályok vagy jogrendszer kifejlődését. Ezt az elméleti oldalát a kérdésnek Marton Géza fejtegeti a "Veszélyes üzem" c. nagyértékű tanulmányában. Célom csak az volt, hogy ismertessem azokat a körülményeket, amelyek között a tárgyi felelősség a bírói gyakorlatban, a veszélyes üzem körében érvényesül. Ennek körében egy idejét múlt de a gyakorlatban még mindig érvényesülő, sőt a Tervezetünkben és javaslatunkban is meglevő /Az Indokolás a veszélyeztetést emeli ki

a tárgyi felelősség első indokául /L.Terv. Ind. IV.616. jav. ind. III.383./ tannal, a veszélyesség tanával operáltam. Tettem pedig azért, mert célom nem az elmélet, hanem a gyakorlat adása volt. Azonban az a tan, amely a tárgyi felelősséget a "veszélyesség" mozzanatára vezeti vissza, ma már elavult és így további fenntartása a jelen és jövő fejlődés szempontjából nem kívánatos.

-.--.-.-.-.-.-

J E G Y Z E T.

- 1./ Dezső Gyula: "Az objektív kártérítés tana."
9. old.
- 2./ " " : "Az objektív kártérítés tana."
20. old.
- 3./ Grosschmied Glossa: 192. old.
- 4./ Dezső Gyula: "Az objektív kártérítés tana."
289. old.
- 5./ Grosschmied Glossa:
- 6./ " " : 192. old.
- 7./ Dezső Gyula: "Az objektív kártérítés tana."
28. old.
- 8./ " " : "Az objektív kártérítés tana."
28. old.
- 9./ " " : "Az objektív kártérítés tana."
276-78. old.
- 10./ " " : "Az objektív kártérítés tana."
298. old.
- 11./ Grosschmied Glossa: 222. old.
- 12./ Marton Géza: "Az objektív felelősség elve
a m. t. javaslatában." 34. old.